

TAALFOUTEN: PLEONASME, CONTAMINATIE, FOUTE SAMENTREKING, ENZ., ETC..

We hebben in de klas een aantal taalfouten behandeld. Op je proefwerk zul je die taalfouten moeten kunnen beschrijven en herkennen. Ik behandel ze kort. Achter de termen worden tussen haakjes de bijbehorende pagina's uit het theorieboek genoemd. In het verwerkingsboek staan veel meer voorbeelden van taalfouten. Bestudeer ze goed (niet alleen dit blaadje)!

Taalverzorging 1 (onderdeel van WTSI-1), **TAALFOUTEN OP WOORDNIVEAU:**

1.1. Verkeerd woord / verkeerde uitdrukking (of spreekwoord) (167)

Je moet uitdrukkingen en spreekwoorden op een correcte manier gebruiken.

*Niet: *Hij zette de puntjes op de u.* Maar: *Hij zette de puntjes op de i.* (Raar eigenlijk: er staat maar één punt op een i!)

1.2. Vakterm (168)

Een vakterm is een woord dat vooral bekend is onder specialisten; het is geen algemeen bekend woord.

*Niet: *De man bleek meningitis te hebben.* Maar: *De man bleek hersenvliesontsteking te hebben.*

1.3. Barbarisme (168)

Een barbarisme is een woord dat letterlijk uit een andere taal in het Nederlands is vertaald; die vertaling wordt (nog) niet als correct Nederlands gezien. (Een woord dat onvertaald wordt overgenomen, noemen we een 'vreemd woord').

*Niet: *De appels werden aan een lage prijs verkocht.* Maar: *De appels werden voor een lage prijs verkocht.*

Toelichting: in het Frans verkoop je iets 'à' een lage prijs. Dat 'à' mag niet letterlijk vertaald worden met 'aan'. Een barbarisme dat uit het Frans afkomstig is, noem je een gallicisme.

*Niet: *Vroeger of later kom je daar wel achter.* Maar: *Vroeg of laat kom je daar wel achter.*

Toelichting: in het Engels zeg je 'sooner or later'. Dat mag je niet letterlijk vertalen. Een barbarisme uit het Engels noem je een anglicisme, een barbarisme uit het Duits een germanisme, een barbarisme uit het Frans een gallicisme.

*Niet: *In Antwerpen wonen 20.000 studenten op kot(s).* Maar: *In Antwerpen wonen 20.000 studenten op kamers.*

Toelichting: 'Kot' is een Belgisch-Nederlands woord dat in het Nederlands van Nederlanders niet of nauwelijks wordt gebruikt. Een barbarisme dat uit het Belgisch-Nederlands afkomstig is, noem je een belgicisme. (Of: een vreemd woord?)

*Niet: *Ik ga me een biertje drinken.* Maar: *Ik ga een biertje drinken.* (Voorbeeld van een limburgisme.)

1.4. Plat of grof woord (169)

Een plat of grof woord (plat = ordinair; niet: dialect!) is een woord dat mensen ordinair vinden en dat irritatie opwekt.

*Niet: *Ik vind dat kut!* Maar: *Ik vind dat vervelend!*

1.5. Modewoord (169/170)

Een modewoord is een (vrij) nieuw, modern woord, dat nog niet door iedere Nederlander wordt gebruikt en waar nog niet iedere Nederlander de betekenis van kent.

*Niet: *Ik ga even lekker chillen!* Maar: *Ik ga even lekker relaxen!* (Dit laatste woord kent wel iedere Nederlander! Zo zie je maar dat sommige taalfouten op den duur geaccepteerd Nederlands kunnen worden! Of is 'chillen' een anglicisme?)

1.6. Vaag woord (170)

Het komt vaker voor dan je denkt dat vage (dat zijn: nietszeggende, niets betekenende) woorden worden gebruikt.

*Niet: *Ergens denk ik er ook wel zo over.* Maar: *Ik denk er grotendeels ook zo over.*

*Niet: *Er zijn twee dingen die ik wil opmerken.* Maar: *Ik wil twee opmerkingen maken.*

1.7. Archaïsme (170)

Een archaïsme is een verouderd woord, een woord dat in spreektaal niet meer zo gangbaar is en op het punt staat uit het Nederlands te verdwijnen.

*Niet: *Desalniettemin vind ik jou wel aardig.* Maar: *Toch vind ik jou wel aardig.*

1.8. Storende woordherhaling (171)

Een storende woordherhaling is de foute of overbodige herhaling van een woord dat al eerder in de zin is genoemd.

*Niet: *Van die praatjes van jou wil ik niets meer van horen!* Maar: *Van die praatjes van jou wil ik niets meer horen!*

*Niet: *We hebben zo-even hebben we gesproken over die docent.* Maar: *We hebben zo-even gesproken over die docent.*

1.9. Foutieve tautologie (172)

Een tautologie is een dubbelop (= iets wordt twee keer in andere woorden gezegd) waarbij twee woorden van dezelfde woordsoort worden gebruikt. Een tautologie is niet per se fout. 'Bont en blauw' slaan, is correct Nederlands!

*Niet: *Maar ik vind echter dat hij een onaangename man is.* Maar: *Maar ik vind dat hij een onaangename man is.*

1.10. Foutief pleonasme (172)

Een pleonasme is een dubbelop (= iets wordt twee keer in andere woorden gezegd) waarbij twee woorden van verschillende woordsoorten worden gebruikt. Een pleonasme is niet per se fout: 'witte sneeuw' is kan soms best.

*Niet: *De aanwezige toehoorders vonden het boeiend.* Maar: *De toehoorders vonden het boeiend.*

1.11. Foutieve dubbele ontkenning (173)

Niet elke dubbele ontkenning is fout. Ik kan best zeggen: *Ik wil niet ontkennen dat ik graag een pilsje drink.* Maar je ziet wel vaak dat men bij woorden als *voorkomen, beletten, ontkennen, verhinderen, verhoeden* (etc.) vergeet dat men met die woorden al uitdrukt dat iets *niet* moet gebeuren. Dan gebruiken ze vaak een extra (en foutief) ontkenkend woord.

*Niet: *De politie wil voorkomen dat op het Sophianum geen drugs worden verhandeld.* Maar: *De politie wil voorkomen dat op het Sophianum drugs worden verhandeld.* *Niet: *Ik zal dat nooit niet doen!* Maar: *Ik zal dat nooit doen!*

1.12. Contaminatie (174)

Een contaminatie is een fout woord/uitdrukking waarin 2 correcte woorden/uitdrukkingen fout zijn samengesmolten.

*Niet: *Hij heeft mij opgetelefoneerd.* Maar: *Hij heeft mij opgebeld.* Of: *Hij heeft mij getelefoneerd.*

*Niet: *Hij behoort tot een van de beste leerlingen.* Maar: *Hij is een van de beste II.* Of: *Hij behoort tot de beste II.*

2.1. Woorden op de verkeerde plaats (zie par. 9.10)

*Niet: *Alle tomaten komen tegenwoordig bijna uit kassen*; 'bijna' is hier fout geplaatst; het hoort voor 'alle' te staan.

2.2. Congruentiefout (zie par. 9.11)

Onderwerp en persoonsvorm hebben hetzelfde getal. Als dat niet zo is, als onderwerp en persoonsvorm van getal verschillen, spreken we van een **congruentiefout**.

*Niet: *De mannen moedigt Oranje aan*; 'moedigt' --> 'moedigen'. *Niet: *De media is irritant*; 'media' is meervoud, 'is' --> 'zijn'.

*Niet: *Er zijn wetten gemaakt die onze vrijheid inperkt*; in de bijzin 'die onze vrijheid inperkt' is 'die' onderwerp; dat 'die' is meervoudig, omdat het bij het meervoudige 'wetten' hoort; dus 'inperkt' moet worden vervangen door 'inperken'.

2.3. Verwijzingsfout (zie par. 9.12)

Woorden als 'hij', 'zij', 'zijn', 'haar', 'dit', 'dat', 'die' etc. verwijzen naar iets dat (doorgaans) eerder genoemd is. Bij **het-woorden** gebruiken we de verwijzende woorden '**het**', '**dit**', '**dat**' en het bezittelijk voornaamwoord '**zijn**'. Voorbeelden:

*Niet: *Hij had zijn zontje in de auto zitten*; *die was erg geschrokken van het ongeluk*; 'die' moet 'dat' zijn, want zontje is onzijdig (want het is een het-woord). *Niet: *Het kabinet heeft haar besluit weer ingetrokken*; 'haar' --> 'zijn'.

*Niet: *De regering is gevallen, omdat ze niet uit de problemen kwamen*; 'ze' = 'regering' = enkelvoud: 'kwamen' --> 'kwam'

*Niet: *Bart heeft een stripboek gekocht die hij meteen gaat lezen*; 'die' moet 'dat' worden.

Let op: namen van landen en steden zijn meestal het-woorden, net als alle verkleinwoorden: je zegt immers 'het Nederland van tegenwoordig' en niet 'de Nederland van tegenwoordig'. Fout is dus:

*Niet: *Nederland (Maastricht) vraagt haar bevolking om steun*; 'haar' --> 'zijn', want Nederland of M. is een het-woord).

De-woorden kunnen mannelijk of vrouwelijk zijn. Bij mannelijke de-woorden horen verwijswoorden als 'hij', 'hem', 'zijn', 'deze', 'die'. Bij vrouwelijke woorden horen verwijswoorden als 'zij', 'ze', 'haar', 'deze', 'die'. Meestal doe je dit automatisch goed. Soms weet je niet of een de-woord mannelijk of vrouwelijk is. Als je moet gokken, gok er dan maar op dat een de-woord mannelijk is. De-woorden op '-ing', '-te', '-schap' (maar niet bijv. 'landschap' want dat is een onzijdig het-woord) zijn vrouwelijk.

*Niet: *De jeugd maakt geen huiswerk meer. Ze hangen liever in de kroeg*. 'jeugd' = enkelvoud; 'ze hangen' --> 'die hangt'

2.4. Te weinig afwisseling in zinsbouw en zinslengte; te lange zinnen (zie par. 9.13)

Maak niet te lange zinnen, want die lezen lastig. Lezers snakken naar punten, zodat ze weten dat daar een mededeling/zin ophoudt. Wissel de lengte van je zinnen af, want dat leest lekkerder.

2.5. Verkeerd aansluitende beknopte bijzin (zie par. 9.14)

Een **beknopte bijzin** is een bijzin die geen onderwerp of persoonsvorm bevat; daarom heet hij ook 'beknopt', synoniem voor 'ingekort'. Wel staat er een werkwoord X in: of a. **te + infinitief** ('te roken') of b. een **voltooid deelwoord** ('gerookt') **eventueel vergezeld van een hulpwerkwoord (soms + te)**, of c. een **onvoltooid deelwoord** ('rokend'). **Er staat geen onderwerp in de beknopte bijzin: dat wordt verzwegen; maar je weet wel wat het verzwegen onderwerp is dat je bij dat werkwoord X van de beknopte bijzin moet denken; dat onderwerp is namelijk het onderwerp dat in de rest van de (hoofd)zin staat.**

In de volgende zin *Na Ajax te hebben verslagen, bouwde Roda JC een feestje op het veld* is 'Na Ajax te hebben verslagen' een beknopte bijzin. De vraag is nu wat de precieze betekenis van die beknopte bijzin is. Er wordt verkort/beknopt gezegd dat iemand Ajax heeft verslagen. Maar wie? Dat is aan het begin van de zin, als de beknopte bijzin wordt uitgesproken, nog niet duidelijk. De betekenis van de beknopte bijzin blijkt pas als je de rest van de zin hebt gelezen. Daarin is het onderwerp bij 'bouwde' 'Roda JC'. Dat, 'Roda JC' dus, is het verzwegen onderwerp van de beknopte bijzin!

Een voorbeeld van een foute beknopte bijzin is: *Na op een terras een broodje te hebben gegeten, werd de terugtocht aanvaard*. De beknopte bijzin is 'Na ... gegeten'. De vraag (naar het verzwegen onderwerp in de beknopte bijzin) luidt dan: 'Wie heeft op een terras een broodje gegeten?' Het antwoord moet zijn: het onderwerp uit de rest van de zin. Dat onderwerp (bij de persoonsvorm 'werd') is 'de terugtocht'. Maar 'de terugtocht' kan natuurlijk geen broodje eten! Dus klopt óf de beknopte bijzin niet óf is de zin na de beknopte bijzin fout. De zin kan verbeterd worden door de zin aan te passen. Bijv.: *Na op een terras een broodje te hebben gegeten, aanvaardden de reizigers de terugtocht*. Dan is de zin verbeterd door te sleutelen aan het onderwerp in de hoofdzin. Een andere mogelijkheid is om van de beknopte bijzin een bijzin te maken met een onderwerp en persoonsvorm erin: *Nadat we op een terras een broodje hadden gegeten, aanvaardden we de terugtocht*.

2.6. Losstaand zinsgedeelte (zie par. 9.15): Een normale Nederlandse zin moet compleet zijn, af zijn, en niet de indruk wekken dat er iets aan ontbreekt. Als ik in een keer onverwacht tegen jullie zeg: *Omdat jullie wel eens wat rustiger mogen zijn!* en daar verder niets aan toevoeg, zul je niet begrijpen wat ik bedoel: de zin is niet af. Schrijf alleen complete zinnen!

2.7. Foutieve samentrekking (zie par. 9.16)

In samengestelde zinnen kunnen woorden of woordgroepen die voor een 2e keer in de zin worden genoemd worden weggelaten. Voorwaarde voor deze samentrekking/weglaten is dat de weggelaten woorden of woordgroepen precies hetzelfde uitzien, precies dezelfde betekenis hebben en precies dezelfde (zinsontledings)functie(s) moeten hebben als de woorden of woordgroepen die blijven staan. In de zin: *De tandarts heeft de patiënt verdoofd en de tandarts heeft vervolgens de kies getrokken* kan het 2e 'de tandarts' worden weggelaten (of: samengetrokken) omdat die 2 woorden onderwerp zijn bij 'heeft ... getrokken'; ook het 2e 'heeft' kan worden samengetrokken, omdat het net als het eerste 'heeft' een hulpwerkwoord is. Daarom is de volgende zin (met samentrekking) correct: *De tandarts heeft de patiënt verdoofd en vervolgens de kies getrokken*. In de volgende zin heeft het 1e 'heeft' de functie van zelfstandig werkwoord, terwijl het 2e 'heeft' een hulpwerkwoord: *Zij heeft het druk en (ze) heeft daarom pas om tien uur naar de afdeling gebeld*. De zin *Zij heeft het druk en daarom pas om tien uur naar de afdeling gebeld* is daarom fout, wegens de foutieve samentrekking van 'heeft'. Bekijk eens de volgende (foute) zin: *Die brommer heeft tien versnellingen en wou hij daarom graag hebben*. In die zin is 'die brommer' voor 'wou' samengetrokken.

Oorspronkelijk stond er: *Die brommer heeft tien versnellingen en die brommer wou hij daarom graag hebben*. Maar het eerste 'die brommer' is onderwerp bij 'heeft' en het tweede 'die brommer' is lijdend voorwerp bij 'wou'. Dus mag er niet worden samengetrokken! Ook fout is *Jij hebt een tien, maar hij een onvoldoende*. Waarom? In het 2e zinsgedeelte is na hij 'heeft' weggelaten/samengetrokken. Maar voorin in de zin staat niet 'heeft', maar 'heb': verschillende woorden! Fout: *In het theehuis zet men thee en af*; het 2e samengetrokken 'zet' heeft een andere betekenis! In *Bauer is populair en daarom veel op tv geweest* is voor 'veel' het woord 'is' samengetrokken. Fout! Voorin in de zin is 'is' koppelwerkwoord; het weggelaten 'is' is een hulpww.!

En nu veel oefenen! **Maak proeftoetsen!** Problemen? Bespreek ze met me! Stel vragen! Ben Salemans – jan./feb. 2012

3.1. Geen symmetrie (zie par. 9.17); symmetrie is gelijkheid in bouw van zinsgedeelten.

Fout is: *De meerderheid is voor verhoging van boetes en dat er zwaardere straffen aan fraudeurs moeten worden uitgedeeld.*
Dat moet zijn: *De meerderheid is voor verhoging van boetes en voor zwaardere straffen voor fraudeurs.*

3.2. Tangconstructie (zie par. 9.18)

Sommige woorden roepen als het ware andere woorden op. Zo vraagt een lidwoord (de, het of een) om een daarbij horend zelfstandig naamwoord. **Als die bij elkaar horende woorden te ver uit elkaar staan, spreken we van een tangconstructie.**
Voorbeeld: *De altijd goed geluimde en immer vrolijke maar wel vaak dronken man liep op straat* (de ... man = tangconstructie).
Nog een voorbeeld: *Ik acht de kans dat jij overgaat en met een goed gevoel op vakantie kunt gaan groot.* ('acht de kans' en 'groot' staan te ver uit elkaar = tangconstructie). Oplossing: zin omgooien/ombouwen.

3.3. Tussengeschoven bijwoordelijke bijzin van voorwaarde (zie par. 9.19)

Een bijzin die een voorwaarde noemt (beginnend met 'als') kan het beste aan het eind van een zin worden geplaatst.
Niet: *De mentor denkt dat als Rachel eens wat meer tijd haar huiswerk ze zou besteden en wat minder zou uitgaan in het weekend, ze een grotere kans maakt om over te gaan.*
Maar: *De mentor denkt dat Rachel een grotere kans maakt om over te gaan, als ze eens wat meer tijd haar huiswerk ze zou besteden en wat minder zou uitgaan in het weekend.*

3.4. Foutieve inversie (zie par. 9.20)

Normaal staat het onderwerp voor de persoonsvorm (maar niet in een vraag). Als **de volgorde van onderwerp en persoonsvorm fout is, spreken we van foutieve inversie (of: omkering van de goede volgorde).**
Voorbeeld: *In suikerhoudende drank zitten veel calorieën en gaan jonge kinderen daardoor minder eten.* (Foute inversie van 'gaan' en 'jonge' kinderen).

3.5. Niet-bedoelde dubbelzinnigheid (zie par. 9.21)

Pas op voor formuleringen die op twee of meer manieren gelezen/begrepen kunnen worden.
Bijvoorbeeld: *Uit het onderzoek blijkt niet wie de café-eigenaar heeft uitgescholden.* Die zin is dubbelzinnig: of de 'café-eigenaar' heeft gescholden, of die 'wie'.
Oplossing 1: *Uit het onderzoek blijkt niet door wie de café-eigenaar is uitgescholden.*
Oplossing 2: *Uit het onderzoek blijkt niet wie door de café-eigenaar is uitgescholden.*

3.6. Storend figuurlijk taalgebruik (zie par. 9.22)

Veel uitdrukkingen of zegswijzen in het Nederlands bevatten beelden. Bijv.: *De burgemeester gooide de knuppel in het hoenderhok* (= hij startte op wel heel directe manier een discussie). Maar *De boer gooide de knuppel in het hoenderhok* kan tot verwarring leiden: een boer heeft vaak kippen/hoenders en dan kan de gedachte ontstaan dat hij letterlijk een stuk hout in zijn kippenhok heeft gegooid.

3.7. Verkeerd gebruik van de lijdende vorm (zie par. 9.23)

Teksten met veel lijdende vormen (wordt ... door ... voltooid deelwoord) lezen niet lekker. Vermijd zinnen met lijdende vormen en maak er bedrijvende vormen van.

3.8. Overdrijving (zie par. 9.24)

Pas op met overdrijvingen, omdat je dan ongeloofwaardig over. Zeg dus niet: *De hele wereld vindt dat Salemans een ander proefwerk moet geven.*

Interpunctie of het plaatsen van leestekens, wordt goed beschreven in hoofdstuk 1 (blz. 214 - 217 van het informatieboek).

- De **punt** gebruik je om het eind van een zin te markeren. Na de punt komt een spatie en dan een hoofdletter, die het begin van de nieuwe zin aankondigt. Door de punt (en de daarop volgende hoofdletter van de nieuwe zin) zie je precies waar een zin eindigt. Het is vervelend voor de lezer om heel lange zinnen te lezen. De lezer wil altijd graag weten waar de zin eindigt. Splits lange zinnen op in kortere zinnen. Zo blijven de zinnen en de tekst voor de lezer goed leesbaar.
- De **komma** gebruik je om een pauze in een zin aan te duiden, terwijl de zin nog niet af is en dus nog doorloopt. Als je een korte pauze in de zin hoort/voelt, terwijl de zin nog doorloopt en niet af is, schrijf je een komma. Ook schrijf je komma's tussen delen van opsommingen (min of meer als vervanging van het woordje 'en'). Tussen twee persoonsvormen in een samengestelde zin schrijf je doorgaans ook een komma ('Omdat het vandaag een feestdag is, trekken we een fles wijn open.'). Zie je overigens wat het verschil is tussen 'De twee fietsers die zonder licht reden, kregen een bon' en 'De twee fietsers, die zonder licht reden, kregen een bon'?
- Het **vraagteken** en **uitroepteken** zet je respectievelijk aan het eind van een vragende zin en aan het eind van een zin die een uitroep of veel emotie bevat. Schrijf nooit twee of meer vraagtekens of twee of meer uitroeptekens.
- De **dubbele punt** (gevolgd door een spatie en dan een kleine letter) zet je a. bij een directe rede (als dus iets volgt wat letterlijk gezegd is) of b. om aan te kondigen dat er een opsomming of verklaring volgt (dan kun je de dubbele punt interpreteren als 'namelijk' of 'want').
- De **puntkomma**: eh... niet gebruiken; gebruik zo veel mogelijk de punt!

En nu maar veel oefenen! **Maak proeftoetsen!** Problemen? Bespreek ze met me! Stel vragen! Ben Salemans – maart 2012

WERKWOORDSPELLING: NIET LANGER GEK WORDEN VAN 'DT'!

Opmerking 1: Het spellingprobleem met 'dt', 'tt', 'dd' doet zich alleen voor bij persoonsvormen.

Opmerking 2: Je weet toch wat de 'stam' van een werkwoord is, he? Dat is de ik-vorm van het werkwoord. Een andere, meer ingewikkelde, definitie van stam is: het hele werkwoord zonder slot-n of slot-en; als de stam van het werkwoord dan eindigt op twee dezelfde medeklinkers, moet je de laatste letter weggooien (de stam van 'stappen' is dus 'stap').

Hoe bepaal je of iets een 'persoonsvorm' is? Er zijn verschillende manieren om dat te bepalen, maar de gemakkelijkste manier is om de zin in een andere tijd te zetten (tegenwoordige tijd > verleden tijd, of verl.tijd > teg.tijd). Als het woord verandert dat je op die wijze (door de tijd te veranderen) onderzoekt, is dat een persoonsvorm! Bij een zin als "Red de man die aan het verdrinken is" kun je "Red" niet in de verleden tijd zetten. Dat is dus ook geen persoonsvorm (maar een gebiedende wijs). Daarom schrijf je dat woord, zoals we zo meteen zullen zien, zo kort en simpel mogelijk. In één zin kunnen overigens meer dan één persoonsvormen staan. Nu je weet hoe je moet bepalen of iets een persoonsvorm is, moet je voor jezelf de HOOFDVRAAG beantwoorden:

STAP 1: HOOFDVRAAG: IS HET WOORD EEN PERSOONSVORM?

1a. Antwoord = geen persoonsvorm. Als het woord geen persoonsvorm is, schrijf je het zo kort en simpel mogelijk! Zet er eventueel een 'e' achter (bijv. bij een voltooid deelwoord), zodat je kunt horen of je een 'd' of een 't' moet schrijven. **KLAAR!**

1b. Antwoord = ja, het woord is een persoonsvorm. Als dat zo is, ga je door met STAP 2:

STAP 2 (alleen uit te voeren als het werkwoord een persoonsvorm is): ACHTER DE STAM VAN HET WERKWOORD PLAATS JE EEN VAN DE VOLGENDE UITGANGEN:

2a. EEN VAN DE DRIE MOGELIJKE UITGANGEN IN DE TEGENWOORDIGE TIJD: NIETS (dus alleen de stam), -t of -(E)N

2b. EEN VAN DE VIER MOGELIJKE UITGANGEN IN DE VERLEDEN TIJD: -DE, -TE, -DEN, -TEN

Vind je het lastig om die uitgangen van de tegenwoordige en verleden tijd te onthouden? Gebruik dan werkwoorden die je kent, bijv. 'spelen' en 'stappen'! Dan ontdek je de uitgangen zelf. (Let op: in de praktijk schrijf je de uitgangen zonder streepje ' ')!

Tegenwoordige tijd:

Ik speel (niets!)
Jij speel-t
Hij/zij speel-t
Wij spel-en
Jullie spel-en
Zij spel-en
Speel (niets!) je/jij?
Speel-t je zus?
Speel (niets!) met je vriend!

Ik stap (niets!)
Jij stap-t
Hij/zij stap-t
Wij stapp-en
Jullie stapp-en
Zij stapp-en
Stap (niets!) je/jij?
Stap-t je zus?
Stap (niets!) met je vriend!

Verleden tijd

Ik speel-de
Jij speel-de
Hij/zij speel-de
Wij speel-den
Jullie speel-den
Zij speeld-en
Speel-de je/jij?
Speel-de je zus

Ik stap-te
Jij stap-te
Hij stap-te
Wij stap-ten
Jullie stap-ten
Zij stap-ten
Stap-te je/jij?
Stap-te je zus?

Opmerkingen:

- 3a. In de tegenwoordige tijd schrijf je in het enkelvoud meestal een -t achter de stam van een persoonsvorm; je schrijft slechts in een paar gevallen niets achter de stam: als 'ik' het onderwerp van de persoonsvorm is, of als 'jij' (of 'je', maar dan moet je dat 'je' wel in 'jij' kunnen veranderen!) achter de persoonsvorm staat.
- 3b. In de tegenwoordige tijd schrijf je in het meervoud altijd -(e)n achter de stam. Let op! Houd je bij de spelling van een meervoudige persoonsvorm aan de normale spellingregels die bij meervoudsvorming gelden. Dat doe je waarschijnlijk vanzelf automatisch (pleonasme!) goed. Maar voor de volledigheid meld ik toch maar dat je in het meervoud soms een klinker van de stam moet schrappen (bijv. bij 'spelen'; stam is 'speel'; meervoud is niet 'wij speelen', maar 'wij spelen') en soms de laatste medeklinker van de stam moet verdubbelen (bijv. bij 'stappen'; stam is 'stap'; meervoud is niet 'wij stapen', maar 'wij stappen').
- 3c. Bij een gebiedende wijs (waarin een opdracht zit: 'speel'!) schrijf je niets achter de stam. De gebiedende wijs is geen persoonsv.
- 3d. In de verleden tijd schrijf je bij enkelvoud -de of -te, en bij meervoud -den of -ten achter de stam. Let op! Bij sommige (sterke) werkwoorden verandert in de verleden tijd de stam van vorm, bijv. bij het werkwoord 'denken' (stam: 'denk'), waarvan de stam in de verleden tijd 'dacht' wordt. Door de klinkerverandering zie je dat de persoonsvorm al in de verleden tijd staat. Schrijf de persoonsvorm van zo'n sterk werkwoord in de verleden zo kort en simpel mogelijk: niet 'wij dachtten', maar 'wij dachten'.
- 3e. Misschien handig? Als je in het proefwerk d's en t's moet invullen bij werkwoordsvormen, bepaal dan eerst of dat persoonsvormen zijn. Onderstreep of highlight eerst alle persoonsvormen in het proefwerk, zodat ze opvallen. Pas daarna ga je de d's en t's invullen. Bij een niet-onderstreepte werkwoordsvorm (zie stap 1) ben je vlug klaar en schrijf je dat woord zo kort en simpel mogelijk op (eventueel verlengen met een e). Bij een onderstreepte persoonsvorm vul je de goede uitgang in (zie stap 2).
- 3f. Veelgestelde vraag 1: hoe zit dat nu met de uitgang 'dt'? Wanneer schrijf je nu de uitgang 'dt'? Foute vraag: de uitgang 'dt' bestaat niet! De enige uitgangen die je achter de stam van een werkwoord kunt schrijven zijn (in de tegenwoordige tijd:) niets, -t, -(e)n, (en in de verleden tijd:) -de(n) en -te(n). Je schrijft alleen 'dt' als het werkwoord een stam op een 'd' heeft. Je schrijft dus: 'jij redt' (met 'dt', de 'd' zit in de stam, de 't' is de uitgang).
- 3g. Veelgestelde vraag 2: waarom worden 't kofschip en de voltooid deelwoorden hier niet behandeld? Misschien ben je er verbaasd over dat hierboven niet is gesproken over 't kofschip (ook wel: 't fokschaap) en over voltooid deelwoorden? Foutje, Salemans? Nee, geen foutje. Kijk naar de zin 'Je hebt me er ingeluisd'. Als je vaststelt dat 'ingeluisd' geen persoonsvorm is, zegt regel 1a: 'Zet achter 'ingeluisd' een 'e', dan hoor je de 'd'. En dan ben je klaar! Als je naar de eindletter 's' zou kijken, zou de regel van 't kofschip je misschien kunnen verleiden een t te plaatsen! Dus weg met dat kofschip! Laat het maar zinken! 't Kofschip was bedoeld als een ezelsbruggetje, een handig hulpmiddel. Maar ik zie dat het alleen maar tot problemen leidt!

En nu maar veel oefenen! Problemen? Bespreek ze met me! Stel vragen in de klas!

Ben Salemans – maart 2012

WTSI Spelling 3 (voor 5 vwo) - de spelling van werkwoorden uit het Engels (zie 10.19)

- Engelse werkwoorden worden in het Nederlands vervoegd alsof het Nederlandse woorden zijn. Daarbij vormt de stam (zeg maar: de ik-vorm van het Engelse werkwoord) de basisvorm. In principe blijft in het Nederlands die Engelse ik-vorm van het werkwoord zichtbaar, dus ook die op een e eindigt (dan moet je natuurlijk wel weten hoe je in het Engels de ik-vorm van een werkwoord er uitziet): *hij leaset een auto* (de stam is 'lease'). Door die Engels-achtige schrijfwijze te gebruiken kan de lezer zien dat het woord niet helemaal Nederlands wordt uitgesproken.
- Als de ik-vorm van een Engels werkwoord eindigt op twee dezelfde medeklinkers, schrappen we in de stam een enkele medeklinker als dat werkwoord echt vernederlandst is en de Engelse herkomst niet meer hoorbaar is. (Vrij gezegd: ingeburgerde werkwoorden, waarbij de Engelse afkomst niet of nauwelijks merkbaar is, schrijf je als gewone Nederlandse werkwoorden; niet-ingeburgerde werkwoorden, die nog on-Nederlands klinken, moeten via een opvallende, 'on-Nederlandsachtige' spellingwijze worden gemarkeerd om aan te duiden dat die werkwoorden 'on-Nederlands' moeten worden uitgesproken). Het werkwoord *volleyballen* (met een stam eindigend op twee dezelfde medeklinkers) is geheel vernederlandst: de a van *volleyballen* of *basketballen* klinkt als de a van 'dak'. Zo'n werkwoord (met dubbele medeklinker) behandelen we als een normaal Nederlands werkwoord en we ondernemen geen poging om door de schrijfwijze te laten zien dat het werkwoord uit het Engels komt). We schrijven (met 1 medeklinker): *jij volleybalt, hij heeft gevolleybald, jij hebt gebasketbald*. Zo ook: *jij grilt* (en niet: *jij grillt*)
Het werkwoord *paintballen* (of baseballen) is nog niet geheel vernederlandst; de a van 'ball' klinkt hier niet als de a van 'dak', maar heeft zijn Engelse o-achtige klank behouden. Van zo'n nog niet geheel ingeburgerd woord laten we de dubbele medeklinker staan; door die 'Engelse' schrijfwijze laten we zien dat het woord (nog) niet als een normaal Nederlands woord met Nederlandse klanken is ingeburgerd. We schrijven: *jij paintballt, jij hebt gepaintballd*.
- Let op: de vorige regels hebben betrekking op werkwoorden, niet op zelfstandige naamwoorden. Je schrijft dus: *Mijn vader doet dit weekend mee aan een cross* (het z.n.w. is dus *cross*). En je schrijft ook: *Hij croste op zijn fiets door de winkelstraat* (hier is *croste* een werkwoord). Bij zelfst. naamwoorden handhaven we de Engelse spelwijze.
- Zoals je weet, kun je bepalen of een voltooid deelwoord van een werkwoord op een d of een t door dat voltooid deelwoord met een e te verlengen. Je schrijft gesloopt met een t omdat je die hoort in gesloopte. Die regel kun je ook bij voltooid deelwoorden gebruiken bij werkwoorden van Engelse herkomst: je schrijft *gepusht* (want met een extra e hoor je de t: *gepushte*). Zo ook: *wij hebben gebruncht, geluncht*.
- Hieronder wat Engels-Nederlandse werkwoorden op een rijtje (die voorzien zijn van een N zijn geheel vernederlandst of ingeburgerd en moeten als gewone werkwoorden worden behandeld). Zie je dat Engelse met een X gemarkeerde werkwoorden (bijvoorbeeld: *barbecue, bridge, save, skate, tape, upgrade*), in de Nederlandse stam hun e behouden? De niet-gemarkeerde werkwoorden (*baseball, paintball*) blijven hun dubbele l behouden in het Nederlands. Je moet eigenlijk gewoon leren welke werkwoorden volledig ingeburgerd zijn (en zo worden behandeld/gespeld), en welke nog niet volledig zijn ingeburgerd (wat aan de speciale spelling te zien is).

	Engels:	Nederlands:	Teg. en verleden tijd:	Voltooid deelwoord:
X	to barbecue	barbecueën	ik barbecue / jij barbecuet / barbecuede	gebarbecued
	to baseball	baseballen	ik baseball / jij baseballt / baseballde	gebaseballd
N	to basketball	basketballen	jij basketbalt / baskerbalde	gebasketbald
N	to bingo	bingoën	jij bingoot / bingode	gebingood
X	to bridge	bridgen	ik bridge / jij bridget / bridgede	gebridged
N	to brunch	brunchen	jij bruncht / brunchte	gebruncht
N	to cross	crossen	jij crost / croste	gecrost
N	to download	downloaden	jij downloadt / downloade	gedownload
N	to facelift	faceliften	jij facelift / facelifte	gefacelift
N	to fax	faxen	jij faxt / faxte	gefaxt
N	to grill	grillen	jij grilt / grilde	gegrild
N	to jog	joggen	jij jogt / jogde	gejogd
	to paintball	paintballen	ik paintball / jij paintballt / paintballde	gepaintballd
N	to push	pushen	jij pusht / pushte	gepusht
N	to relax	relaxen	jij relaxt / relaxte	gerelaxt
N	to rugby	rugbyen	jij rugbyt / rugbyde	gerugbyd
X	to save	saven	ik save / jij savet / savede	gesaved
X	to skate	skaten	ik skate / jij skatet / skatete	geskatet
N	to snooker	snookeren	jij snookert / snookerde	gesnookerd
X	to tape	tapen	ik tape / jij tapet / tapete	getapet
X	to upgrade	upgraden	ik upgrade / jij upgradet / upgradede	geüpgraded (geen samenst.)
N	to volleyball	volleyballen	jij volleybalt / volleybalde	gevolleybald

Andere spellingzaken op een rijtje gezet...

Onderstaande regels vervangen de paragrafen uit het informatieboek uiteraard niet! Correcte spelling is cursief & onderstreept!

0. Wat is een samenstelling en wat is een afleiding?

Een **samenstelling** is een woord (zelfstandig of bijv. naamwoord) dat is opgebouwd uit twee of meer woorden die ook buiten die samenstelling los kunnen voorkomen. 'Bureaublad' is een samenstelling, omdat zowel 'bureau' als 'blad' gewone bestaande woorden zijn. Tussen deze woorden in de samenstelling kunnen tussenletters geplaatst worden: 'e', 'en', 'n', 's'. 'Baby'tje' is geen samenstelling want het losse woord 'tje' bestaat niet; 'tje' is een achtervoegsel dat een verkleining aanduidt. Woorden met een voor- of achtervoegsel noemen we **afgeleide woorden of afleidingen**.

Voorkomen van klinkerbotsingen in samenstellingen en afleidingen: gebruik in samenstelling '-' en in afleiding een trema.

Wat zijn klinkerbotsingen? We geven klinkers weer met de lettertekens 'a', 'e', 'i', 'o', 'u' en 'ij'/'y', of een combinatie daarvan (tweeklanken als 'aa', 'ui', 'oe', etc.). In samenstellingen en afleidingen worden een woord of voorvoegsel gecombineerd met een ander woord. Als het 1e woord of voorvoegsel eindigt op een klinker X en het 2e woord ook met een klinker (Y) begint kunnen er leesproblemen ontstaan als XY samen een bestaande tweeklank vormen, terwijl het eigenlijk geen tweeklank is. Voorbeeld: 'auto' + 'ongeluk' geeft 'autoongeluk' (er staat 'oo', maar je spreekt het niet uit als een lange o). Voorbeeld: 'ge' + 'ergerd' geeft 'geergerd' (er staat 'ee', maar je spreekt het niet uit als een lange e). Zo'n klinkerbotsing doet zich voor binnen een afleiding of samenstelling dus voor als een van de volgende tweeklanken ontstaan: 'aa', 'ae' (denk aan: collegae), 'ai' (Franse klank), 'au', 'ee', 'ei', 'eu', 'ie', (lange) 'ij', 'oe', 'oi' (Franse klank) 'oo', 'ou', 'ui', 'uu'. De botsing (incorrecte vorming van een bestaande tweeklank) wordt voorkomen met hulp van een trema in een afleiding en een koppelteken '-' in een samenstelling. Stel je *ergert je ergens over*. Wat is het nu: *geergerd*, *ge-ergerd* of *geërgerd*? De eerste optie, *geergerd*, lees je fout: die dubbele e lees je als een lange e-klank en dat is niet de bedoeling. Het volt. deelwoord van het werkwoord *ergeren* is geen samenstelling maar een afleiding. Het is dus: geërgerd. Bij een samenstelling gebruiken we bij klinkerbotsingen een koppelteken -. Bijv. *auto-ongeluk* (en niet: *autoöngeluk*). Zo zie je maar dat het toch wel belangrijk is dat je weet wat het verschil is tussen een samenstelling (koppelteken!) en een afleiding (trema!). Schrijf je AOW'er of AOW-er? Is het een samenstelling? Nee, 'er' betekent niks, is een achtervoegsel; dus afleiding, dus AOW'er.

1. Aaneenschrijven (10.3)

- Samengestelde zelfstandige naamwoorden schrijven we zoveel mogelijk aaneen omdat/als ze een betekeniseenheid vormen (*asielzoekerscentrum*, *antiblokkeersysteem*, *terbeschikkingstelling*, *hogesnelheidstrein*). Ook samengestelde bijvoeglijke naamwoorden (*alcoholvrij*, *koolzuurhoudend*) en samengestelde werkwoorden (*gebruikmaken*, *televisiekijken*, *violoospelen*) schrijf je doorgaans aaneen. Er zijn veel uitzonderingen (*bezwaar maken*, *ter beschikking stellen*, *gitaar spelen*). Raadpleeg bij twijfel het Groene Boekje. **Moet je gokken: dan kies voor aaneenschrijven.**
- Let op: *te veel* (= tegenovergestelde van te weinig), *teveel* (= zelfstandig naamwoord overschot), *ten minste* (= op zijn minst), *tenminste* (= in ieder geval), *ten slotte* (= aan het eind), *tenslotte* (= uiteindelijk, eigenlijk), *te kort* (= te klein), *tekort* (= financiële schuld)
- Soms schrijf je 'linker' en 'rechter' vast aan een ander woord, soms niet. Als je bij linker automatisch aan rechter denkt (en er is eigenlijk geen andere mogelijkheid), schrijf je het vast: *linkerhand*, *rechterschoen*, *rechterknipperlicht*. Anders: *linker ingang*.
- Na (zie 10.12) adjunct, aspirant, assistent, bijna, chef, collega, ex, interim, kandidaat, leerling, meester, niet, non, en oud volgt een streepje: *adjunct-directeur*, *aspirant-koper*, *assistent-trainer*, *bijna-botsing*, *chef-bureau*, *collega-wethouder*, *ex-voetballer*, *interim-trainer*, *kandidaat-speler*, *leerling-verpleegkundige*, *meester-kok*, *niet-roker*, *non-foodafdeling*, *oud-leerling*.

2. De apostrof wordt als scheidingstekens gebruikt (zie 10.5), maar ook als weglatingstekens: 's zomers, 's middags, 's-Gravenhage ('s was oorspronkelijk namelijk des). Aan het begin van een zin schrijf je: 's Zomers is het warm. 's Middags slaap ik.

Bij bezitsrelaties staat een apostrof voor de s wanneer het woord eindigt op een a, i, o, u en y (met een medeklinker ervoor): *Marga's behaaitje*. Bij bezitsrelaties staat geen apostrof voor de s als een woord eindigt op een medeklinker of een (stomme) e; we schrijven dus *Bens boek* (en niet: *Ben's boek*; wel in het Engels: *Ben's book*), *Serges onderbroek* (= de onderbroek van Serge). Als een woord eindigt op een sisklank (s, x, z) dan schrijven we achter die letter een enkele apostrof en niet apostrof gevolgd door een s. Dus niet *Alex's handen*, maar: *Alex' handen*; *Jans' boek* (= boek van meisje dat Jans, met s, heet), *Jans boek* (= boek van Jan).

3. De eindletter n bij zelfstandig gebruikte woorden als alle(n), sommige(n), vele(n), weinige(n), andere(n) etc. (10.6)

Je schrijft *allen* (sommigen etc.) als dat woord zelfstandig gebruikt wordt (dus niet: *Allen mensen zijn gek!*) en op mensen betrekking heeft. Dus: *Allen waren aanwezig*. 'Alle waren aanwezig' kan ook, maar dan kan dat *alle* niet op mensen slaan, maar op bijvoorbeeld dieren of dingen.

4. Bijvoeglijke naamwoorden (10.7)

Als het voltooid deelwoord op een n eindigt, eindigt het afgeleide bijvoeglijk naamwoord net zo: *de gebraden kip*, *de gebakken lucht*. Je schrijft het afgeleide bijvoegl. naamw. zo kort mogelijk: *de verwachte opbrengst*, *de vergrote prostaat*, *het verpeste milieu*. Na te schrijf je de infinitief (het hele werkwoord): *de te verwachten drukte*, *de te verloten hoofdprijs*. De meeste stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden eindigen op -(e)n: *de ijzeren staaf*. Bijvoeglijke naamwoorden op -loos schrijf je zonder -n, want het zijn geen samenstellingen: *jouw zedeloos gedrag*, *een kosteloos advies*. Je schrijft: *gezamenlijk*, *hopelijk*. Anders gezegd:

- Bijvoeglijke naamwoorden die van een voltooid deelwoord zijn afgeleid schrijven we meestal met een medeklinker (*het geslachte schaap*, *de vergrote foto*, *oangebrande aardappels*). Maar soms moet de medeklinker worden verdubbeld (*de geknotte wilg*).
- Stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden schrijven we meestal met (e)n: *een gouden horloge*.
- Bijvoeglijke naamwoorden op 'loos' schrijven we met een tussen-e: *gedachteloos*, *zedeloos*.

5. Enkele opmerkingen over hoofdletters en kleine letters (10.8, 10.9)

Namen van heilige zaken schrijven we (ook in samenstellingen!) met hoofdletters: het Nieuwe Testament, de Koran, de Bijbelvertaling. Namen van officiële feest- en gedenkdagen krijgen ook een hoofdletter: Kerstmis, Oudjaar, Pasen, Pinksteren, Paasmaandag, Moederdag, Vaderdag. Maar afgeleide woorden van namen van feestdagen hebben een kleine letter: eerste kerstdag, kerstavond, kerstboom, oudjaarsavond, pinksterdag.

Als de zin begint met een verkort woord, krijgt het volgende woord een hoofdletter: 's Morgens ben ik chagrijnig. Als de zin begint met een cijfer of een ander teken krijgt het volgende woord ook een hoofdletter: 42 Procent van de mensen is gestoord.

Aardrijkskundige namen en daarvan afgeleide woorden schrijf je met een hoofdletter: Engeland, Engelman, Engelse taal, Fries.

Let op: historische periodes zoals de middeleeuwen, de renaissance, de verlichting: kleine letter! Ook de namen van de dagen: kleine letter!

6a. Woordafbreking: doorgaans na het eind van een lettergreep. Als je niet zeker bent: niet afbreken of opzoeken in woordenb.

6b. Als je een woord wilt benadrukken gebruik dan accent naar rechts: niet 'hij is dè man van de wedstrijd' maar 'hij is dé man...'. In een tweeklank moet je bij benadrukking op beide klinkers een accent zetten: 'we móéten dat doen en qáán naar huis' (10.10)

7. Liggend streepje ofwel koppelteken: '-' (10.12) (In aansluiting op 10.3 Aaneenschrijven. Zie ook de informatie over klinkerbotsingen aan de bovenkant van de vorige pagina!)

Als in een samenstelling het eind van het eerste woord een klinker X heeft en het begin van het tweede woord een klinker Y heeft, dan schrijf je een koppelteken tussen X en Y als X en Y samen botsen, omdat ze samen een ander mogelijk klinkerteken vormen:

- Als X en Y dezelfde klinkertekens zijn ('aa', 'ee', 'ii', 'oo', 'uu') in een samenstelling: massa-artikel, mede-eigenaar, anti-inflatiemaatregel (let op: 'anti' is niet een van de woorden genoemd bij 1d).
- Als X en Y samen 'ae', 'ai', 'au', 'ei', 'eu', 'ie', 'ij', 'oe', 'oi', 'ou', 'ui' in een samenstelling vormen. Je schrijft dus: agenda-issue, reclame-industrie, pistache-ijs, etc. Andere klinkerbotsingen dan de hier genoemde leiden niet tot leesproblemen: antiaanbaklaag, bureauagenda, garageolie, etc.
- Let op: dat geldt niet in een afleiding! Dus: geuit.
- Het Groene Boekje uit 2005 (niet ons theorieboek!!!!) meldt op blz. 37 **een mooie uitzonderingsregel** die ik niet onvermeld wil laten: "Als een samenstelling moeilijk te lezen of te begrijpen is, kunnen we de structuur verduidelijken met een koppelteken. (...) In de Woordenlijst wordt dit optionele koppelteken niet aangegeven." Dit wordt vervolgd op blz. 53: "Een afleiding met een voorvoegsel van Griekse of Latijnse oorsprong behandelen we als een samenstelling." Daarbij worden diverse voorvoegsels, eindigend op een klinker, genoemd, waaronder 'aero-', 'anti-', 'auto-', 'micro-', 'macro-', 'quasi-' (en plm. 20 andere). Vervolgens wordt op die pagina vermeld: "Om de leesbaarheid te bevorderen kunnen we een facultatief koppelteken gebruiken na het voorvoegsel. We schrijven dus volgens de regels 'quasienschuldig' en 'miniuitrusting', maar we kunnen ook schrijven 'quasi-onschuldig' en 'mini-uitrusting'. In de Woordenlijst is dat facultatief koppelteken niet opgenomen." Het is moeilijk objectief vast te stellen wanneer iets moeilijk te lezen of te begrijpen is. M.a.w.: volgens deze regels (ons theorieboek meldt dat niet!) mag je best schrijven 'anti-aanbaklaag' als jij vindt dat die afleiding (die als eens samenstelling moet worden behandeld!) als woord zonder koppelteken moeilijk te lezen is. (Ha, Word zet een kringeltje onder dat woord. Ten onrechte dus!) Het argument dat alleen 'antiaanbaklaag' in de Woordenlijst te vinden is en niet 'anti-aanbaklaag' is niet geldig: de geciteerde regels uit het Groene Boekje zeggen immers dat het optionele koppelteken niet in de Woordenlijst is opgenomen!
- Tussen gelijkwaardige delen (die elkaar min of meer kunnen vervangen of van plaats kunnen wisselen) in een samenstelling plaatsen we een koppelteken: secretaris-generaal, minister-president, woon-werkverkeer, maag-darmkanaal,
- kop-staartbotsing, zwart-witfoto. Maar: amateurgeoloog, etc. Let op: het is klank-en-lichtspel.
- Bij de volledige naam van gehuwde vrouwen (met hun meisjesachternaam) staat voor de meisjesachternaam een streepje: mevrouw Mirjam Rademaker-van Dorp (met een kleine v!)
- (Zie 1d.) Na adjunct, aspirant, assistent, bijna, chef, collega, ex, interim, kandidaat, leerling, meester, niet, non en oud volgt een streepje: adjunct-directeur, aspirant-koper, assistent-trainer, bijna-botsing, chef-bureau, collega-wethouder, ex-voetballer, interim-trainer, kandidaat-speler, leerling-verpleegkundige, meester-kok, niet-roker, non-foodafdeling, oud-leerling.
- Op blz. 201 staan woorden die je goed moet kennen. Eigenlijk hoef je de woorden die gewoon aan elkaar geschreven zijn zonder streepje niet echt te leren. Immers: in principe schrijf je samenstellingen zoveel mogelijk aan elkaar, zonder streepje. Leer goed: ik-tijdperk, wij-gevoel, privéstrand, locoburgemeester (loco en burgemeester kunnen elkaar niet vervangen), semiofficieel (semi is niet een van de genoemde woorden waarop een streepje volgt), vipbehandeling (als van een afkorting de afzonderlijke letters niet worden uitgesproken, wordt beschouwd/behandeld als een gewoon woord gezien, niet als een afkorting), havoleerling (havo wordt niet als afkorting gezien; je spreekt het als één gewoon woord uit en het woord is daarom eigenlijk geen afkorting meer), vwo-leerling (vwo wordt wel als afkorting gezien, want je spreekt het niet als een woord uit), Tweede Kamerlid, Middellandse Zeegebied, Vinex-wijk (al sla je me dood...), Benelux-land, vitamine C-tekort, de top tien, 50 eurobiljet, 80 kilometerzone, 24 uurseconomie, work-out ('out' is een Engels voorzetsel dat met een klinker begint), pullover, allriskverzekering, no-claimkorting, drive-inwoning ('in' is Engels voorzetsel beginnend met klinker), hightechbedrijf, lowbudgethotel, sciencefictionhotel, softdrugsgebruiker, fiftyfifty, ge-e-mail (het is 'e-mailen' en dan zou je 'geë-maild' mogen/kunnen verwachten; maar de e van 'e-mail' spreek je uit als een ie; een trema in het voltooid deelwoord zou tot verwarring/foute lezing kunnen leiden). Oh ja, het is 'de Volkskrant' (met d) en 'De Telegraaf' (met D).

8. Regels meervoud van zelfstandige naamwoorden (10.13, 10.17)

We schrijven de s aan het woord vast wanneer verkeerd lezen is uitgesloten: bureaus, cafés, posities.

a. Dat geldt ook voor woorden met een klinker voor de -y: playboys.

b. Woorden op -y (mét een medeklinker ervoor) krijgen 's: hobby's, penalty's, baby's.

c. Afkortingen en letters schrijven we met =s: cd's. twee d's.

d. Woorden op een a, e (uitgesproken als 'ee'), i, o, u of y schrijven we met 's om verkeerd lezen te voorkomen: taxi's, auto's, accu's, baby's. Maar we schrijven wel garages (want de slot-e van garage wordt niet als 'ee' uitgesproken. (Babies met lollies moet zijn: Baby's met lolly's.) Facsimile spreek je uit als faksiemielee; dus schrijf je in het meervoud: facsimile's.

- e. Woorden eindigend op *ie*. Valt de klemtoon op de laatste lettergreep, dan voegen we *-ën* toe: genieën, industrieën. Zo niet, dan alleen een trema op de e plus *-n*: poriën, oliën. **Trema op klinker geeft aan: voor deze klinker zit een woord- of lettergreepgrens!**
- f. Woorden op *-ee* krijgen *-ën*: ideeën.
- g. Bij woorden op de *onbeklemtoonde* slotlettergreep *-(er)ik, -es of -et* verdubbelen we niet: dommeriken, monniken, dreumesen.
- h. Woorden eindigend op *-is* hebben een normaal meervoud: dromedarissen.
- i. Er zijn woorden met een dubbel meervoud: museums / musea (nooit: *musea's!*); media is mv. van medium; sponsen / sponzen.

9. Trema (10.14)

Het trema gebruiken we om leesproblemen te voorkomen binnen een niet-samengesteld woord zoals beïnvloeden, ruïne. In samenstellingen gebruiken we daarvoor een koppelteken (vitamine-injectie, milieu-invloed).

- a. Het trema geeft aan waar de nieuwe lettergreep begint (namelijk vlak voor de letter waar het trema op staat): beëindigen, reünie, barbecueën. **Trema op klinker geeft aan: voor deze klinker zit een woord- of lettergreepgrens!**
- b. Bij sommige meervoudsvormen schrijven we een trema: fantasieën, zeeën.
- c. Let op: bij *iee* en *ii* schrijf je nooit een trema: financieel, definieer, gekopieerd, lawaaiig, bevloeiing (maar wel: definiëren, etc.)
- d. Leer goed: elektricien, opticien, atheneum, petroleum, fonduen, luxueus, visueel, aerobics, paella, polaroid, hobbyïsme.

10. Tussenletters 'e', 'en' of 'n' (10.15, 10.16)

Hoofdregel 1: als we tussen twee woorden van een samenstelling een *-e* of *-en*-klank horen, schrijven we die klank standaard als *-en*; we schrijven dus: bessenjam, bessensap, hondenhok, boerenkiel, etc.

Hoofdregel 2: als het eerste woord van een samenstelling een meervoud heeft of kan hebben dat op een *s* eindigt, dan schrijven we een tussen-*e*; we schrijven dus: gedachtegang (gedachte heeft als meervoud gedachten én gedachtes; met andere woorden: het woord kan een meervoud op *s* hebben), garage deur, groentesoep, aspergesoep (maar: tomatensoep, keuzemenu, etc.

Hoofdregel 3: als het eerste woord van die samenstelling geen meervoud heeft, bijv. als het een bijvoeglijk naamwoord is of als het een zelfstandig naamwoord is dat geen meervoud heeft, schrijven we ook een tussen-*e*. Dus: rodekool, blindemannetje, rijstepap.

Bijregel 4: het Nederlands kent een aantal oeroude samenstellingen, die niet meer als samenstelling gevoeld worden, omdat de betekenis van een of beide samenstellende woorden niet meer bekend zijn: daarom schrijf je schattebout (want wie weet nog wat een 'bout' is), boordevol, apekool, wiegeliëd. Lastig: het is reuzenschildpad (een schildpad als een reus, meervoud: reuzen) en reuzeleuk (reuze is hierin een bijv. naamwoord).

Uitzonderingen (die je goed moet kennen): maneschijn, zonneschijn, Koninginnedag.

11. Tussenletter 's'. (10.15, 10.16)

Heel simpel: als je in een samenstelling een tussen-*s* hoort, schrijf je hem. Dus: verkeersdrempel. Soms kun je de tussen-*s* niet horen, omdat het (tweede) woord van de samenstelling al met een sisklank (*s, z*) begint, zoals in verkeersslachtoffer. In dat geval moet je dat tweede woord uit die samenstelling (beginnend met de sisklank) vervangen door een woord dat niet met een sisklank (bijv. verkeersbord) begint. Als je in die nieuw gemaakte samenstelling een sisklank hoort, schrijf je in de oorspronkelijke samenstelling een tussen-*s*. Zo ook: stationsstraat (want: stationsplein).

12. Regels verkleinwoorden (10.17)

We verdubbelen de klinker bij *-a* (oma --> omaatje), *-é* (café --> cafeetje), *-o* (auto --> autootje), en *-u* (accu --> accuutje); *-i* wordt *-ie*. Bij woorden op *-y* (met een medeklinker ervoor) en bij afkortingen en letters schrijven we een apostrof: baby'tje, hobby'tje, cd'tje, havo'er, MVV'er, a'tje, a4'tje. Andere gevallen: (chocola -->) chocolaatje, (karbonade -->) karbonaadje, (diner -->) dinertje

13. Weglatingsstreepje (10.18): alleen gebruiken als een deel van een woord is weggelaten (niet een compleet woord)

Dus: zomer- en winterseizoen, op- en afritten; maar: hoge en lage huizen.

Leer ook de woorden met een lastige spelling (in par. 10.20 op blz. 209 en 210): uiteraard alleen die woorden leren die je fout zou schrijven... Oefen de woorden met een klasgenoot en noteer de fout geschreven woorden! Oké?

Wil je weten welke van die woorden ik vroeger vaak opzocht in het Groene Boekje en maar lastig vond? Dat waren:

Aartsvijand (de t), abonnee (1xb), acuut (1xc), adellijk (2xl), akkoord (2xk), alineq (niet ia maar ea), applaudiseren (2xp, 2xs), barbecueën, (die laatste 4 letters), bijbel/Bijbel (b of B), bronchitis (tis), caissière (vooral die eerste 5 letters), crèche (de è), crêpe (de ê), debatteren (2xt), elektricien (de k en ien zonder trema), elektronisch (de k), fascisme (de sc, niet c zoals in racisme), gemêleerd (de ê), hartstikke (de t), helikopter (de k), herinneren (heri en niet herri), interview (de ew), litteken (de tt), liveoptreden (eo en niet e-o, ook al is dat niet per se fout), maîtresse (de î), per se (twee woorden, geen é), paté (geen â maar a), peilstok (ei), penicilline (2xl), pyjama (de yj), racisme (de c, niet sc zoals in fascisme), satelliet (2xl), schandalië (1xd), sieraad (1xr), sperzieboon (geen c maar z), stiekem (em en niet um), tatoeëren, toernooi en tournee, Tweede Kamerlid (de spatie), uittrekse! (2xt), verrassing (2xr), verrukkelijk (2xr).

Zo-even zei ik dat ik die woorden vroeger vaak moest opzoeken in het Groene Boekje. Maar dat is niet helemaal waar. Sommige woorden krijg ik er maar niet in, en moet ik dan opzoeken. Dat is geen schande, iets opzoeken! (De spellingcontrole van Word gaat bij veel samenstellingen en bij d/t de mist in; ik vertrouw die controle niet zo...)

Ben Salemans - maart (uiteraard met een kleine letter!) 2012